

Sérülésspecifikus módszerek a fejlesztés szolgálatában

A hallás

Készítette: Boncza Katalin
szurdopedagógus

Tartalom

Bevezetés helyett.....	1. o.
A jogi környezet változásai Magyarországon	1. o.
A hallás	6. o.
A fül felépítése és a hang útja	6. o.
A hallás folyamata	7. o.
A hallássérülés	8. o.
Hallókészülékek	9. o.
CI - Cochleáris Implantátum	10. o.
Az auditív észlelés	11. o.
Auditív észlelést fejlesztő játékok	11. o.
Beszédészlelés	13. o.
Mondókák a teljesség igénye nélkül...	14. o.
Játékok a hallási figyelem és a hallási differenciálás fejlesztéséhez	16. o.
Az artikulációs készség fejlesztése, a ciklizálás elősegítése a beszédszervek ügyesítésével	17. o.
Játékok a saját hang reprodukálásához	18. o.
Nyelvgyakorlatok	21. o.
Összegzés	22. o.
Hangkeltő játékeszközök	23. o.
Felhasznált irodalom	26. o.

Bevezetés helyett....

„Én azt hiszem, gyerekeket csak úgy lehet nevelni, ha az ember megtiszteli azzal,
hogyan komolyan veszi.”

(Szabó Magda)

Ez a kiadvány gyakorlati segítséget kíván nyújtani ahhoz, hogy a súlyosan halmozottan sérült gyermekek fejlesztésénél kipróbált tevékenységek közül a hallássérülteknél is alkalmazott módszereket bemutassa.

A jogi környezet változásai Magyarországon

A fogyatékossgal élő gyermekek óvodai, iskolai ellátásával kapcsolatos történeti felfogást a jogszabályi környezet változásaiban is nyomon követhetjük. Így jutott el a mai társadalmi elfogadás a súlyosan halmozottan sérült gyermekek nevelésével-oktatásával kapcsolatban a mai gyakorlatig.

1868. évi XXXVIII. törvénycikk a népiskolai közoktatás tárgyában:

- 2. § Azonban a testileg vagy szellemileg gyenge gyermekeket, a tisztí orvos bizonyítására, az iskolaszék (117. §) rövidebb vagy hosszabb időre fölmentheti az iskolába járás köteleessége alól.”
- 3. § Ragályos bajban vagy elmebetegségben szenvedők, avagy taníthatatlan tompa elméjük kizárandók a nyilvános intézetekből.”

1921. évi XXX. törvénycikk az iskoláztatási köteleesség teljesítésének biztosításáról:

- „7. § A tanítótötestület (tanító) előterjesztésére és az elsőfokú iskolai hatóság (gondnokság, iskolaszék) javaslatára a királyi tanfelügyelő a szükséghez képest hosszabb vagy rövidebb időre kizárja a gyermeket a nyilvános iskolából, ha
- 1. oly szervi fogyatkozása van, amely a tanulmányokban való normális előhaladást lehetetlenné teszi,
- 2. ragályos vagy undort keltő betegségben szenved,

- 3. elmebeteg vagy tompa-elméjű,
- 4. a többi gyermek erkölcsiségét veszélyezteti.”

A nyilvános iskolából kizárt gyermekekre nézve az iskoláztatás kötelessége fennmarad, oktatásuk ügyét a vallás- és közoktatásügyi miniszter az érdekelt miniszterekkel egyetértőleg rendeletben szabályozza.”

1961: A fogyatékosok iskoláztatási jogát az alaptörvényben megerősítő oktatási törvény jelenik meg,

1985: A gyógypedagógiai iskolákat megkülönböztető jelzés nélkül általános iskolának minősítették. A képezhetetlen gyermeket egészségügyi gyermekotthonban helyezték el.

1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról már egy korszerűbb szemléletet tükröz a fogyatékos gyermekek, tanulók ellátásában.

14/1994. (VI. 24.) MKM rendelet a képzési kötelezettségről és a pedagógiai szakszolgálatokról.

A közoktatási törvény 2006-ban eltörli a képezhetetlenség fogalmát, a súlyosan, halmozottan fogyatékos gyermekek tanköteles koruk elérével fejlesztő iskolai oktatásban (vagy egyéni fejlesztő felkészítésben) részesülnek.

Megjelenik:

- a fejlesztő felkészítés, majd
- a fejlesztő iskolai rendszer

A 2011. évi CXCV. tv. a nemzeti köznevelésről:

- Megőrzi és megerősíti az eddigi vívmányokat, az integrációs modelleket, a súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek nevelését, oktatását.
- Profiltisztítást végez mind a köznevelési intézmények típusai, mind a köznevelés és más ágazatok (szociális, egészségügyi, gyermekvédelmi) közt.
- Átalakítja az intézményi struktúrát, előrevetíti a fenntartói, működtetési feladatok változását.
- Rendezi a fejlesztő nevelés – fejlesztő nevelés-oktatás körét.

A jelenleg érvényben lévő jogszabályok az alábbi fogalmi kategorizálást használják az életkorhoz és az ellátáshoz kapcsolódóan a súlyosan és halmozottan fogyatékos gyermekek vonatkozásában:

- Korai fejlesztés (0-5 év)
- Fejlesztő nevelés (5-6 év)
- Fejlesztő nevelés-oktatás (6-23 év)

A 2017. szeptember 1-től módosítások az ellátási gyakorlathoz közelítve racionalizálják az ellátás formáit. A fejlesztő nevelés (5-6 év), amely jelenleg a pedagógiai szakszolgálati ellátásban külön feladatként jelenik meg, a várható módosítás következtében a korai fejlesztés feladatainak életkor és ellátási folyamatok szerinti kiterjesztését eredményezi:

- Korai fejlesztés (0-6 év)
- Fejlesztő nevelés-oktatás (6-23 év)

„A súlyos és halmozott fogyatékoság az egész élet során fennálló állapot, amelyre jellemző, hogy a testi struktúrák károsodása következtében a speciálisan humán funkciók – mint a kommunikáció, a beszéd, a mozgás, az értelem és az érzékelés-észlelés – minimálisan két területén súlyos vagy legsúlyosabb mértékű zavar mutatható ki. Ennek következtében az érintett személy pszichofizikai teljesítményei extrém mértékben eltérnek az átlagtól, így tevékenységeiben erősen akadályozottá válik, és társadalmi részvételében jelentősen korlátozott lehet. A súlyos és halmozott fogyatékoság hátterében rendszerint a korai életszakaszban bekövetkező, a központi idegrendszert érintő komplex károsodás áll. A fogyatékoságok a legkülönbözőbb kombinációkban és súlyossági fokozatokban, esetleg eltérő időben jelenhetnek meg.

„A súlyos fokú fogyatékoság” viszonylagos fogalom, egy elképzelt skálán lehet megjelölni azt a pontot, ami alatt vagy felett súlyosnak tekintjük a fogyatékoságot. A szakirodalmi példákból kiderül, hogy minden fogyatékosági típus esetében külön kritériumokat állítanak fel a „súlyos” kategória definiálására. A „súlyos” jelző elsősorban arra utal, hogy a diagnosztizált sérülés, károsodás, fogyatékoság olyan akadályozó tényezővé válik, ami tartósan, maradandóan, véglegesen és jelentős mértékben nehezíti, akadályozza, gátolja a különböző funkciók zökkenőmentes

kialakulását vagy fejlődését (pl. olyan súlyos korai agykárosodás következtében kialakult mozgáskorlátozottság, ami motorikusan lehetetlenné teszi a beszéd kialakulását, valamint a társuló érzékelési-észlelési zavarok és a számottevő mozgásos akadályozottság miatt a kognitív funkciók fejlődése is nagymértékben nehezített), már az élet első hónapjaiban behozhatatlan lemaradásokat okoz, az ép fejlődésmenettől való eltérés pedig az életkor előre haladtával egyre nagyobb lesz. (Márkus, 2004, 207.o.)

A „halmozott” jelző egyértelműen arra utal, hogy egy időben két vagy több egymással nem közvetlen oki kapcsolatban álló különböző fogyatékoság is megfigyelhető. A halmozódóan, párhuzamosan fennálló fogyatékoságok kialakulásáért általában a központi idegrendszer komplex sérülése felelős, aminek következtében egyszerre több „fő vagy vezető tünet” is kialakul (pl. mozgáskorlátozottság és értelmi akadályozottság, vagy vakság és siketség stb.), tehát a személyiség különböző funkcióinak sérülése, akadályozott működése, több agyi reprezentációs terület egyidejű károsodására utal és nem következményesen (másodlagos, harmadlagos) kialakult fogyatékoságokkal állunk szemben.” (Márkus, 2004, 207.o.)

Ennek értelmében gyakran találkozunk azzal, hogy a hallási érzékelés-észlelés, az akusztikus ingerek feldolgozása, megértése is sérül.

A hallás

A hallás élőlényekre jellemző élettani folyamat, melynek során hanghullámok hatására az egyénben sajátos hangérzet jön létre. Már a méhen belül is, az 5. hónaptól kezdve, a hang formájában érkező információ eljut a magzati agykéreghez. Hallja az anya szívdobogását, a külvilág egyes hangjait, innentől kezdve meghatározza mindennapjait.

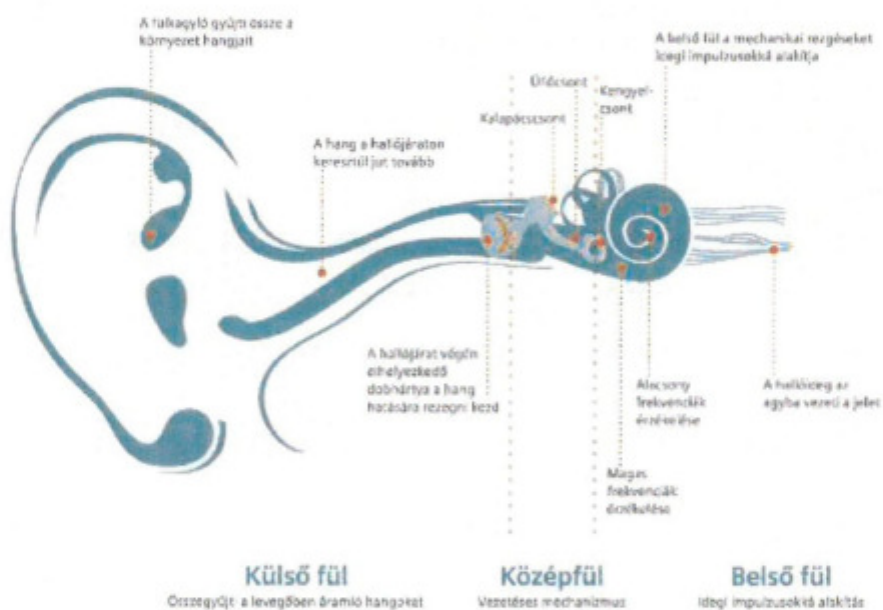
A fül felépítése és a hang útja

A fül a halántékcsontról sziklacsontra helyezkedő, akusztikai ingerek felvételére képes érzékszerv. Érzékeli a hang magasságát és a hangerőt, valamint

alkalmas a hang irányának megítélésére is. A fül az anatómia szerint három részre tagolható. Ezek elhelyezkedésük szerint elnevezett, jól elkülöníthető részek:

- külső fül
- középfül
- belső fül

A külső és a középfül a hangvezető részhez, a belsőfül pedig a hangfelfogó részhez tartozik.

A hallás folyamata

Az emberi fül a rendkívül nagy, 16 – 20.000 Hz frekvenciatartományba eső hangokat képes azonosítani. A hang az akusztikus térből a külső- és a középfülbe jut, miközben a belső fül folyadéka felé haladva transzformáción megy keresztül. A levegő rezgése mozgásba hozza és megrezegteti a hallócsont láncolatot és a kengyel átadja a rezgéseket az ovális ablaknak. Ez rezgésbe hozza a csigában

található folyadékot. A szőrsejtek kapcsolatba lépnek a felettük lévő fedőlemezzel és a bennük létrejött elektrofiziológiai változás elindul a hallóidegen keresztül az agyba.

A hallássérülés

„A hallássérülés elnevezés gyűjtőfogalom, a halláskárosodások minden fokát és típusát belesoroljuk.” (Csányi)

Beletartozik az enyhe, közepes, súlyos mértékben nagyothalló, valamint a siketek csoportja. A hallásveszteség megítélése többféle módon történhet, értelmezésük során mennyiségi és minőségi szempontok érvényesíthetők. A hallássérülés fogalmát két szemszögből közelíthetjük meg: orvosi és gyógypedagógiai szempontból.

A hallássérülés orvosi szempontból:

„Hallássérülésnek nevezzük a hallószerv valamely részének veleszületett vagy szerzett sérülését, illetve fejlődési rendellenességét, amelynek az éptől eltérő hallásteljesítmény lesz a következménye. Hallássérülés esetén a hallásküszöb megemelkedik, a személy csak az erősebb hangokat hallja meg – vagy még azokat sem hallja. Ezt nevezzük hallásveszteségnek.

A hallássérülés gyógypedagógiai fogalma az orvosi értelmezésnél szűkebb tartalmú.

Hallássérült az a gyermek (ifjú, felnőtt, idős egyén), akinek hallásvesztesége oly mértékben korlátozza a fejlődési, nevelési és tanulási lehetőségeiben, hogy eredményes fejlesztéséhez gyógypedagógiai támogatás szükséges. Mivel a hallásveszteséggel arányosan akadályozott az anyanyelv-beszéd kialakulása, a speciális nevelési szükséglet elsősorban a természetes beszédelsajátítás feltételeinek megteremtésében jelentkezik.” (Farkas, Perlusz, 2000, p.507.)

A hallásveszteség mértékétől függően több csoportot, típust különböztetünk meg aszerint, hogy mi az a minimális hangerő, aminél a vizsgált személy a hangot jelzi. A mennyiségi szempont figyelembevételével a különböző frekvenciákon (Hz) mért hallásveszteség decibelben (dB) kifejezett mértékét veszik figyelembe.

A hallássérülés gyűjtőfogalom. Hallássérült személyek a nagyothallók, a siketek és a cochleáris implantátumot (CI) viselők.” (Csányi, Perlusz, Zsoldos, 2012.)

Siketek és nagyothallók, akiknek a hallásküszöb értéke mindkét oldalon a beszédfrekvenciákon 40 dB felett van, és ezt audiológiai állomás igazolta (5/2003. (II.19.) ESzCsM rendelet). (Csányi, Perlusz, Zsoldos, 2012.)

A hangerő csökkent érzékelése szempontjából a következő kategóriák állíthatók fel a jobbik fülön főbb frekvenciákon mért átlagos hallásvesztésüket alapul véve:

- enyhe fokú nagyothallás: 25-40dB
- közepes fokú nagyothallás: 40-60dB
- súlyos fokú nagyothallás: 60-90Db
- átmeneti sáv a súlyos nagyothallás és a siketség között: 90-110Db
- siketség: 110Db felett (Pytel, 1996)

A hallássérülés folyamán, a hallási nehézséggel közvetlen oki kapcsolatban álló akadályozottságok alakulnak ki. Ezeket figyelembe véve azt mondhatjuk, hogy a hallószervünk talán a legfontosabb érzékszervünk, mert:

- Minden irányból közvetít
- Távolabbi eseményekről is közvetít
- Befolyásolja a személyiségfejlődést
- Irányítja a vizuális észlelést, érdeklődést, kíváncsiságot vált ki
- Hangulatot közvetít
- Előkészíti a bekövetkező eseményt
- Magatartást irányító jellege van
- A kapcsolatfelvétel és a kapcsolattartás legfőbb eszköze
- A beszéd kialakulásához nélkülözhetetlen

Hallókészülékek

A diagnosztizált hallássérülteket a fejlesztésekkel azonos időben, vagy azt megelőzően hallókészülékkel látják el az audiológiai szakrendeléseken. A

fejlesztések része a hallókészülékhez való szoktatás, illetve az audiológiai kontroll folyamatos figyelemmel kísérése.

A hallókészülék olyan kisméretű hangerősítő eszköz, amellyel a műtéti vagy gyógyszeres úton nem kezelhető halláscsökkenést lehet javítani.

Egyetlen hallókészülék sem képes a normál hallást visszaadni, vagy a hallásproblémát tökéletesen megoldani, de nagymértékben segítik a hallási tapasztalatok fejlesztését és a beszédérzetet. A hallássérült személynek olyan hangélményeket biztosít, melyeket a készülék nélkül nem hallana meg. A modern technika és a digitális jelfeldolgozású hallókészülékek lehetővé teszik azt, hogy szelektív módon azokat a hangokat erősítsék fel, amelyekre a hallássérült személynek szüksége van, különös tekintettel a beszédhangokra. Elviselhetővé teszik a közepesen, vagy erősen hangos zajokat, hallhatóvá teszik a halkakat.

CI - Cochleáris Implantátum

Sok szülőt már az is váratlanul ér, hogy gyermeke hallássérült. Jó esetben optimálisan beállított hallókészülékkel látják el a gyermeket, telnek a hetek-hónapok, ugyanakkor a gyermek hallás-és beszédfejlődése nem indul be, nem fejlődik kellően. A hallássérülés a beszéden, halláson túl kihat még a személy teljes kommunikációs kultúrájára, egész személyiségére is. Ezért kiemelt fontosságú a hallássérülés minél korábbi felismerése, optimálisan beállított hallókészülékkel, cochleáris implantátummal (továbbiakban CI) történő ellátás, rendszeres hallásnevelés minél korábbi megkezdése. Kizárólag ezen együttes tényezők eredményeképpen indulhat be és fejlődhet legintenzívebb mértékben a hallás és a beszéd.

Kinek javasolt a cochleáris implantátum?

Annak a hallássérült személynek javasolt, akinek a hallássérülése mindkét oldalt érintő, mértékét tekintve súlyos fokú (75-80dB, vagy annál több), ugyanakkor a belfülben található csigában lévő szőrsejtek hiányára, vagy hibás működésére vezethető vissza. Fontos, hogy a hallóideg ép legyen!

Mikor javasolt a cochleáris implantátum?

Hallássérülés megállapítását követően fontos a minél korábbi, optimálisan beállított hallókészülékkel történő ellátás. Ha a hallás- és beszédfejlődés terén a hallókészülék rendszeres viselése – kiegészítve a rendszeres hallásneveléssel- sem eredményez fél éven belül optimális előrelépést, akkor CI-lehetősége javasolt.

Cochleáris implantátum egy elektronikus eszköz, ami felveszi a külső hangforrásból érkező hangingereket, majd a belfül csigájában sérült, vagy hiányzó szőrsejtek munkáját helyettesítve, az impulzust közvetlenül a hallóidegnek továbbítja. A cochleáris implantátum külső- és belső egységből áll. A külső egység részei: mikrofon, beszédprocesszor, kábel és tekercs. A belső egység részei: belső implantátum elektróda.

Az auditív észlelés

Életünk tele van zajokkal, zörejekkel, neszekkel. Ezek gyakran előjelző vagy figyelmeztető értékkel is bírnak, ezért a felismerésnek, azonosításnak különös jelentősége van. Gondoljunk arra, hogy milyen félelmetes, ha ismeretlen helyen nem azonosítható hangokat hallunk. Körül vesznek bennünket környezetünk zajai. Álljunk meg egy pillanatra és hallgatózzunk! Ugye mennyi mindent hallunk a szűkebb és a tágabb környezetünkből egyaránt? Egy kis odafigyeléssel az állatok, a járművek, a tárgyak, a testünk, az emberek hangjaira figyelünk és máris fejlődik, finomodik a hallási érzékelésünk. Az auditív észlelés a következő részekből áll össze:

- Alakállandóság: például a porszívó, vagy az anya hangjának azonosítására való képesség.
- Figura-háttér: Az adott zaj vagy hang, beszéd kiválása a háttérből pl. az apa utasításának a meghallása, miközben szól a TV.
- Differenciálás: Két hang közötti különbség vagy azonosság felismerése (pl. lép vagy tép).
- Tagolás: A mondat, a szó elmeire való felbontásának a képessége.
- Téri helyzet: Tárgyak térben elfoglalt helyének meghatározása, a hang alapján, pl. a konyhában leesett egy pohár.
- Irányok: A hangok térbeli azonosítása, az apa a hátam mögött telefonál.

- Szerialitás: A hangok, zajok sor-sorozat sorrendjének azonosítása, reprodukciója. Például: "kinyílt a fürdőszoba ajtó, zubog a víz, a testvérem fürdeni fog" szavak mondatba rendezése.
- Transzformálás: A hangok vizuális ingerbe fordítása pl. írás.

Auditív észlelést fejlesztő játékok

A következő játékos gyakorlatokkal az auditív észlelést fejleszthetjük.

A zajok, zörejek, hangok megkülönböztetése előgyakorlata a tudatos beszédhang megkülönböztetésnek, segíti a hallási figyelem fejlesztését.

Mi van a kosárban?

Eszközök: jellegzetes hangokat produkáló tárgyak

A játék menete: A gyermekek által használt tárgyak közül (összeütogetéshez párosával) kosárba készítünk néhányat, és letakarjuk. Például üveg pohár, fa építőkocka, kanál, ketyegő óra, ritmushangszerek. Ügyeljünk arra, hogy a tárgyak hangja ne hasonlítson egymáshoz. „Vásárolni voltam, nézzük meg, mi van a kosárban!” A takaró alatt összeütogetjük, illetve megszólaltatjuk az első tárgyat, majd megmutatjuk és előttük is megszólaltatjuk. Adjuk a kezükbe, kipróbálni a hangadást. Ezután jöhet a következő tárgy, de egyszerre mindig csak egy.

Továbbfejlesztési lehetőségek:

- Emeljük a felismerendő tárgyak számát.
- A már megismert tárgyakat ismerjék fel hangjuk alapján. Aki felismeri, megszólaltathatja. (auditív memória)
- Amelyik tárgyat felismeri a gyermek, azt magánál tarthatja.
- Legyenek olyan tárgyak is, amelyeknek a hangja hasonlít egymáshoz.
- 2-3 tárgy hangját szólaltassuk meg egymás után, a gyermeknek ebben a sorrendben kell felsorolnia a felismert tárgyakat. (auditív szeriális memória)
- Növeljük az egymás után megszólaltatott tárgyak számát.

Itt a dallam, hol a dallam?

Eszközök: a halk és egy éneklő gyermek hívókártyái

A játék menete: A gyerekek egy ismert énekre mozognak, sétálnak. Ha felemeljük a „halk” hívókártyát, a gyerekek abbahagyják a mozgást, megállnak. Az „ének” hívókártyára újra mozognak, sétálnak. (auditív diszkrimináció, auditív-vizuális keresztcsatornák)

Továbbfejlesztési lehetőségek:

- Más mozgásformákat alkalmaznak a gyerekek a halk éneklés alatt (kinesztetikus-verbális-auditív keresztcsatornák)

Hallgatózó

Eszközök: ritmushangszerek

A játék menete: A gyermekek becsukják a szemüket. Egy hangszerrel halkán körbejárunk, és valahol megszólaltatjuk a hangszert. A gyermekek – csukott szemmel – megnevezik a helyet (például asztal mellett, ajtó előtt). (auditív-téri keresztcsatornák)

Továbbfejlesztési lehetőségek:

- Több hangszert használunk, de egyszerre csak egyet szólaltatunk meg. A gyermekek megnevezik a hangszert és a megszólaltatás helyét. (auditív diszkrimináció)
- Egymás után 2-3, majd egyre több hangszert szólaltatunk meg.

Beszédészlelés

Az ingerfelvételt követő, és az ingerfeldolgozást megelőző fázis. Ebben a szakaszban leválasztjuk a hangot, hangcsoportot a háttérrel, megítéljük, hogy fenyegető-e, beazonosítjuk, hogy melyik irányból érkezett, milyen típusú, minőségű, magasságú (női, férfi, gyerek, vagy éppen állathang). Emberi beszéd esetén képesek vagyunk részekre is bontani, halljuk a különbséget kép-gép, a torzulást jigó-rigó, a

hang hosszúságát hall-hal. A csecsemő erre a bonyolult észlelési teljesítményre még nem képes. Biológiai programja révén azonban folyamatosan gyakorol és éppúgy, mint a többi területen (látás, téri tájékozódás stb.), az észlelése néhány év elteltével válik olyanná, mint a felnőtteké.

Ha a beszédet észleltük, akkor a következő szakaszban megkezdődik a feldolgozás. A kapott információt összevetjük az elvárásainkkal, emlékeinkkel, ismereteinkkel, értékeljük és eldöntjük, hogy mit kezdünk vele. Ez a beszédértés fázisa.

Az akusztikus ingerek pontatlan feldolgozása azonban nem csak a világban való eligazodásunkat nehezíti, de komoly beszédértési problémákhoz vezet.

A hallásfejlesztéssel egyidőben a beszédészlelést-beszédértést is a beszélő környezet támogatja. Már a korai életszakaszban beépíthető a mindennapi tevékenységekbe a mondókázás, mint hallás- és beszédfejlesztő módszer.

Mondókák a teljesség igénye nélkül....

Első sorban a magyar nyelv sokszínűségének és dallamosságának köszönhető, hogy számos mondókatípus keletkezett és maradt fenn. Fontos megjegyezni, hogy mindegyik mondókatípus alapja a ritmus, akár formája, akár tartalma szerint elemezzük azokat. Minden foglalkozás alapja a biztonságos környezet megteremtése. Ezért apró lépésekben rövid mondókákkal kezdjük a játékos helyzetek megteremtése mellett a foglalkozásokat. Erre a legalkalmasabbak a dajkarímek vagy ölbéli mondókák. Céljuk: a mozgás és értelmi fejlődés elősegítésével együtt az érzelmi kapcsolatok elmélyítése. Ilyen szórakoztató, oktató, nevelő, szoktató mondókák:

a cirógatók:

„Ciróka!

Maróka!

Mit főztél?

Kását.

Hová tetted?

Pad alá.

Megették a kiscicák!"

a tenyéricsiklandozók:

„Kerekecske, gombocska,
itt szalad a nyulacska,
itt, itt, itt.”

a homlok-összekoccantók:

„Egy hegy megy,
Szembe jön egy másik hegy.
Én is hegy,
Te is hegy,
Nekünk ugyan egyre megy.”

a lovagoltatók:

„Gyi paci, gyi te ló,
gyi te ráró, hóhahóóó!”

a hintáztatók:

„Hinta-palinta
Régi dunna
Kis katona
Ugorj a Tiszába, zsupsz!”

az állni és jární tanítók:

„Jár a baba, jár,
mint a kis madár,
Édesanyja karosszéke
nem messze van már!”

az etetést kísérők:

„Csukd be szemed, nyisd ki szád,
adok bele cukorkát!”

az altatók:

„Tente, baba, párnára,
kicsi kutya szalmára,

tente, baba, tente,
aludj, szívem szentje."

és az ébresztők:

„Feljött a nap, jó reggelt!
A kiskakas már felkelt.
Asztalon a tejcsike,
Kelj fel gyorsan Petike!"

Minél fejlettebbek a gyermekek, annál komplikáltabb, bonyolultabb, realisabb témájú mondókákkal ismertethetjük meg őket. Ezek mind, a játékkedvért és a játékigény kielégítéséért felelnek.

Játékok a hallási figyelem és a hallási differenciálás fejlesztéséhez

Hangirányjelző

A gyerekek körben ülnek, és az ölükbe hajtják a fejüket. Hangtalanul odamegyünk ahhoz a tárgyhoz, amivel zajt keltünk, majd visszasettenkedünk a helyünkre. A gyerekek akkor emelhetik fel a fejüket, amikor szólunk, hogy „szabad”. Ekkor, aki tudja, mivel keltettünk zajt, megmutatja. (Lehet szekrény vagy bejárati ajtó nyitása, csukása)

Hangtérkép

A gyerekek az udvaron szétszóródnak, leülnek, és csukott szemmel fülelnek. (Ha lehetséges lefekszenek a fübe.)

A járműveket, madarakat, férfit, nőt, gyereket ábrázoló képek közül kiválogatják azokat, amelyeknek a hangját hallották.

Hangverseny 1.

Egy gyermek háta mögött hangszert szólaltatunk meg. A gyermeknek ki kell találnia, melyik hangszer hangját hallotta. Ha jól ismerik már a hangszerek hangját, választhatunk segítőtársakat, és egyszerre 2-3 hangszert szólaltatnak meg egy időben. Mindegyiket meg kell neveznie a háttal álló gyerekeknek.

Hangverseny 2.

Különböző anyagból készült tárgyakat szólaltatunk meg. A feladat ugyanaz, mint az előzőnél.

Például: üvegpoharat, fakockát, fém evőeszközt, papírt zörgetünk, műanyag edényt ütögetünk.

Hol szól a csengő?

A gyerekek körben ülnek. Valaki megszólaltatja a csengőt. Ki kell találni, kinél szól a csengő.

Mi esett le?

Leejtünk különböző tárgyakat, vagy megütögetünk egyenként, a gyerekek közben bekötött vagy csukott szemmel hallgatóznak. A hang alapján próbálják kitalálni, mi lehet az a tárgy, ami leesett.

Az artikulációs készség fejlesztése, a ciklizálás elősegítése a beszédszervek ügyesítésével

A saját hangunk meghallása a hallásfejlesztés legfontosabb eleme. A beszédkedv felkeltéséhez, a megfelelő motiváltsági szint fenntartásához elengedhetetlen a saját magunk által keltett beszédhangok reprodukálása. Ehhez a hangképzésben résztvevő izmok mozgékonyságát is fenn kell tartani.

Ajakgyakorlatok – hangutánzás, beszédhangok utánzása

- Puszi dobás
- „Mosolygunk, mérgesek vagyunk!” (ajkak széthúzása, csücsörítés)
- „Szorítsd össze a fogaidat, mutasd meg!” (összezárt fogsor megmutatása az ajkak széthúzásával)
- „Csodálkozzunk!” (csodálkozó arc „ó” hangoztatással)
- „Nevetünk” (hi, hi, hi...ha, ha, ha..he, he, he...)
- „Berregjünk!” (ajakpergetés)
- Körzés az ajkakkal
- Vicsorítás

- Erőteljes rágás
- Ajkak megrágása alul, felül
- Víziló: a víziló nagyra kitátja a száját
- Ajakbiggyesztés alsó, ill. felső ajakkal
- Ajakhúzogtatás jobbra, balra
- Tátogjunk, mint a hal (nem hallatszik a p hang)
- Pipázzunk (hallatszik a p hang)
- Füttyülés
- Nyuszi száj
- Kisegér (felső fogsor harapdálja az alsó ajkat)
- Krokodil (alsó fogsor harapdálja a felső ajkat)
- Pletykázó asszonyok (így, úgy...)
- Táncoló gyerekek (hipp, hopp..)
- Kalapáló ember (kopp, kopp..)
- Óra (tik, tak..)
- Nevető törpék (így, úgy)
- Harangzúgás (bim, bam)
- Skálázások (za,za...zsa,zsa; zi, zi..zsi,zsi..stb.)
- Mentőautó (nénó, nénó)
- Traktor (erőteljes „t”)
- Kibálás nagy szájnyílással (ááá...óóóó....úúúú..)
- Síró baba (oá, oá,)
- Állatok hangjának utánzása:
 - o Farkas: au, au
 - o Boci: bú, bú
 - o Haragos cica: ff, ff
 - o Béka: kvák, kvák
 - o Kutya: vau, vau
 - o Kutya vonítás: vaúúú, vaúúú
 - o Csacsi: iá, iá
 - o Malacka: ui, ui
 - o Madárka: csip, csip; lá, lá
 - o Cica: miau, miau
 - o Tyúkanyó: kity, koty stb.

Játékok a saját hang reprodukálásához

Stop! Megmondom mi vagy!

A gyermekek kört alkotnak. Egy gyermek középre áll bekötött szemmel, bot van a kezében. Ezzel rámutat valamelyik gyerekre és azt mondja: Stop! Majd gyorsan mond egy állatnevet. Ennek a hangját kell utánoznia a kiválasztott gyermeknek. Felismerés után kezdődhet újra a játék.

Milyen állat vagyok?

A gyerek egy állat mozgását utánozza. A többi gyerek feladata kitalálni, milyen állatról van szó és utánozni az állat hangját, mozgását együtt.

Ez a malac piacra megy:

Ujjak kinyújtása egyenként, a szövegnek megfelelően, de lehet újbábokkal is játszani.

Ez a malac piacra megy,

Ez itthon marad,

Ez kap finom pecsenyét,

Ez semmit se kap,

S ez a kicsi visít nagyot!!

Uí! Uí! Éhes vagyok!"

Keresd a mamámat!

Választunk tyúkanyót, kutyamamát stb. és választunk állatgyerekeket. A kicsinyeknek bekötjük a szemét, a mamák állathangjukat utánozva hívják őket, így kell megtalálniuk a mamájukat.

Hangutánzás (állatok)

Egy gyermek csukott szemmel, háttal ül a többieknek. Választunk egy másik gyermeket, aki a kártyák közül húz egyet. A kártyákon állatok képe van. Utánozza az állat hangját, a hunyónak ki kell találnia, ki az, aki megszólalt. Ha kitalálta, a társa ül le hallgatózni. Folytatódik a játék.

Tücsökzene

A gyermekek körbe ülnek. Állatok képeit mutatjuk fel. A felmutatott állatok hangját utánózzuk közösen.

Például:

- Házi tücsök hangja: cirip-szünet-cirip-szünet-cirip-szünet
- Mezei tücsök hangja: cirip-cirip-szünet-cirip-cirip-szünet
- Sáska hangja: zsipp-zsipp-zsipp-zsipp... folyamatosan.
- Kabóca hangja: zizizizizizizizi... folyamatosan.

Állatok szállítása hajóval

A hajóra állatok szállnak fel. (Szőnyeg vagy az udvaron kijelölt hely lehet a hajó.)

- háziállat hangját kell utánózni
- madárhangot kell utánózni.

Megjött a kishajó

- Honnan jött?
- Budapestről. (Mindig más várost nevezhetünk meg)
- Mit hozott?
- Álmos gyereket „Á”
- Csodálkozó gyereket „Ó”
- Csacsit „iá”
- Kecskét „mek-mek” stb.

Ráhangoló játék

Mielőtt „elindulunk”, jó mélyet lélegzünk az orrunkon át és a szánkron át sziszegve engedjük ki a levegőt.

- Mit hallunk? – Olyan, mint a kígyó hangja
- Kiét hallom a legtávolabb? (háromszor, négyszer játsszuk)

Hangok az erdőben

- Milyen hangokat hallunk a meseerdőben? (A csoport hangot ad, pl. madárcsicsergés, vízcsobogás, huhogás, fák suhogása)
- Így haladunk tovább

Hangfolyam

Egy gyermek egy állat hangját utánozza, a mellette levő átveszi tőle, majd a következő és így tovább, amíg vissza nem ér az indítóhoz. Amikor visszaérkezik, egy kis ideig csend lesz, majd egy másik gyerekre mutatunk, aki egy újabb állat hangját indítja.

Nyelvgyakorlatok

- Cica nyalakodásának utánzása.
- Cica hancizás (kézháton erőteljes légmozgással hancizás)
- Zsiráf felnyúl a fára a nyelvével majd lehajol inni. A nyelv hegyének emelése az orrig majd vissza az áll emelése.
- Kutya csóválja a farkát – a száj szegletek érintése nyelvvel jobbra-balra.
- Lovacska utánzása – a nyelv segítségével csettintgetni kell.
- Lovacska: csettintés a nyelvvel
- Hintáztassuk a nyelvünket előre, hátra
- Gyíkocskas (nyelvtöltögetés)
- Zizi felszedés nyelvhegygel tányérból
- Gombóc evés (mindkét oldalon rágjuk meg a nyelvünket)
- Húzd meg a bal füled, dugd ki a nyelved balra, ugyanez jobbra
- Nyomd meg az orrod, dugd ki a nyelved előre és fel
- A manócska körbe sétál a ház körül, mindkét irányba (ajkak), megtisztítja a kerítést, beszorul a kerítés közé (fogak), elbújik. Beszorul a házba (szájüreg), próbál kibújni oldalt, lent, fent, segítsünk neki.
Örömeiben dalra fakad és „lá-lá”-zni kezd, majd felmászik a padlásra, leesik a pincébe.

- Az oroszlán megeszi a húst (felső fogsort az alsó ajakra helyezni, majd az alsó fogsort a felső ajakra) Finom volt az ebédje, körbe nyalja a száját, mindkét irányba.
- Hajtsuk meg a zebrát! (nyelvünkkel csettintünk). Az öreg zebra lassan mozog, lassan csettintünk, a kicsi zebra gyorsan fut, gyorsan csettintünk.
- Majompofát csinálunk! A nyelv az alsó fogsor és az alsó ajak közé, ezután a felső fogsor és a felső ajak közé kerül.
- A teve kéri a cukrot a látogatóktól - a nyelvet a jobb, majd a bal szájugba dugni, gyors egymásutánban.
- „Harangjáték” (a nyelv oldalirányba mozog)
- Tenyér nyalogatás
- Óra (a nyelv vízszintes irányba mozog)
- Fagylalt nyalás (felfelé irányuló nyelvmozgás)
- Tej lefetyelés
- Simítsd meg a nyelveddel a fogaidat! Fönn és lenn is!
- Formálj kanalat a nyelvedből, kanalizd be a levest!
- Kutya csóválja a farkát (nyelv mozgatása gyorsan jobb, majd bal szájugba)
- Elefánt trombitál (nyelvünket kidugjuk, lazán ráfújunk, megpergetjük)
- Kanalas gém - Mutassuk meg, milyen a csőre! (Szánkat nagyra tátjuk, nyelvünkkel kanálformát csinálunk)

Összegzés

Az összeállítás alkalmas egyéni– otthon, tréningszerűen végezhető – fejlesztésre, de használható csoportos foglalkozásokon is. A nehézségi szint fokozatosan emelkedhet.

- Légzésgyakorlat hangutánzással egybekötve
- Hangutánzás (állatok, járművek, a környezet hangjai)
- Magánhangzók képzése hallás alapján
- Rítmus visszatapsolása, kopogása, ütése
- Suttogó gyakorlatok
- Hangfelismerés, hangdifferenciálás (zöngés-zöngétlen, zörej, hangszerek, hangok, hangos-halk, magas-mély, gyors-lassú, rövid-hosszú)

- Akusztikus és diszkriminációs gyakorlatok, játékok pl. szó kiegészítése egészszé, hang-szó-szótag kihallása hangos szövegből
- Akusztikus ingerek irányának észlelése
- Szekvenciák követése pl. hangok, szavak, mondatok ismétlése hallás után, hallási sorrend elismétlése, ismétlő gyakorlatok játékosan
- Mennyiségfogalom alakítása, fejlesztése auditív megerősítéssel pl. kopogás, taps, egyéb hangingerek leszámolása.

Hangkeltő játékeszközök

Beszélő sétagolyó

Varázslatosan mozgó beszélő labda. A Vtech golyó elsősorban azoknak a gyermekeknek készült, akik most kezdenek helyet változtatni. A golyó gombjait nyomkodva különböző dallamokat és dalokat hallanak, megismerkednek az első színekkel, formákkal, állatokkal és hangokkal, amiket azok kiadnak. A golyóban levő szerkezet magától mozgatja a játékot. A színesen villogó fények és mulatságos hangok a gyermeket mozgásra készítik. Kétféle hangerő beállításával fokozhatjuk a hangélményt.

Variálható hangfelismerő és memória kockák

A fából készült Variálható hangfelismerő és memória kockákkal memóriajátékot játszhattok. A kis fa kockák teteje, csavarral rögzített plexi. Ennek köszönhetően, a benne levő anyagokat, tetszés szerint cserélhetjük. A készletet lehet hangfelismerőként használni (Azonosakat párosítani, bekötött szemmel), vagy megfordítva: memóriajátékként. Akusztikus fejlesztésre, auditív ingerek fejlesztésére ajánlott játék.

Hangok a környezetünkben- Akros fejlesztő játék CD-val

A CD-n olyan hangokat hallunk, melyekkel a környezetünkben találkozhatunk. Az elhangzó hang alapján keressük meg a kártyákon levő kép közül a megfelelőt, vagy bingo játék esetén a CD huszonöt hangot és azok neveit is tartalmazza.

Felhasznált irodalom

Lányiné dr. Engelmayer Ágnes A súlyosan és halmozottan fogyatékossgal élő gyermekek fejlesztése, a képzési kötelezettség teljesítése Országos Közoktatási Intézet Budapest, 1996.

Márkus Eszter Képességfejlesztő eszközök a súlyosan és halmozottan sérült mozgásfogyatékos gyermekek gyógypedagógiai nevelésében (Út mutató) BGGYTF, Budapest, 1994.

Márkus Eszter Halmozottan sérült, súlyosan mozgáskorlátozott gyermekek nevelése, fejlesztése Szemelvénygyűjtemény BGGYTF, Abai és Társai Nyomdaipari Társulás, Budapest, 1999.

Márkus Eszter Súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek nevelésének elméleti és gyakorlati problémái. Doktori értekezés (kézirat) ELTE PPK Neveléstudományi Doktori Iskola, Budapest, 2005.

Dr. Gósy Mária- Gráf Rózsa (1998)- Beszélgessünk a kisbabával- Javaslatok, ötletek szülőknek a csecsemők és kisgyermek beszédelőkészítéséhez, beszédindításához és beszédfejlesztéséhez (újszülöttkortól kétéves korig), Nikol Gmk, Budapest

Tóthné Pánya Marianna (nincs évszám)- Tente baba, tente... népi gyermekmondókák és dalok, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft. Debrecen

Csányi Yvonne- Simon Mária (1990) Hallás- beszéd nevelés, Tankönyvkiadó Vállalat, Budapest

Csányi Yvonne- Perlusz Andrea- Zsoldos Márta (2012) Hallássérült (hallásfogyatékos) gyermekek, tanulók komplex vizsgálatának diagnosztikus protokollja, Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft., Budapest

<https://www.jatekliget.hu>

<https://www.cochlear.com>

Játékajánló Gyula Város Egyesített Óvodája Képességfejlesztő, kompetencia alapú munkaközössége 2011/2012-es nevelési évben, Szerkesztette: Szöginé Nádasy Márta

32/2012. (X. 8.) EMMI rendelet a Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve és a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve kiadásáról

2/2005. (III. 1.) OM rendelet a Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve és a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve

